

СЕКЦІЯ 9 КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.982.4

ПОЧЕРКОЗНАВЧЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДПИСІВ, НАНЕСЕНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ КЛІШЕ (ФАКСИМІЛЕ)

Грига М.А., к. ю. н.,
науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем досудового розслідування
Національна академія внутрішніх справ

Стаття присвячена дослідженню необхідності, доцільності та можливостей почеркознавчої експертизи підписів, нанесених за допомогою кліше (факсиміле).

Ключові слова: підпис, факсиміле, кліше, експертне дослідження, ознаки почерку, автентичність.

Статья посвящена исследованию необходимости, целесообразности и возможностей почерковедческой экспертизы подписей, нанесённых с помощью клише (факсимиле).

Ключевые слова: подпись, факсимиле, клише, экспертное исследование, признаки почерка, подлинность.

Gryga M.A. HANDWRITING RESEARCH OF THE SIGNATURES, IMPRINTED USING CLICHÉ (FACSIMILE)

The article deals with the need, feasibility and opportunities of handwriting expertise of the signatures, imprinted using cliché (facsimile).

Key words: signature, facsimile, cliché, expert research, writing features, authenticity.

Постановка проблеми. У сучасній експертній практиці об'єктами дослідження все частіше стають зображення підписів, нанесених за допомогою кліше (факсиміле). Думки фахівців щодо можливості та необхідності дослідження такого роду зображень підписів різняться. І якщо діагностичне питання про спосіб нанесення зображення підпису, яке вирішується експертами в галузі технічної експертизи документів, практично не викликає дискусій, адже фахівцями досить ретельно вивчені як способи виготовлення кліше, так і ознаки, що утворюються в штрихах підписів, нанесених за допомогою кліше того чи іншого виду, то питання про можливість почеркознавчих досліджень відносно підпису, який слугував моделлю для виготовлення кліше (зокрема, його автентичності), і надалі залишається відкритим.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемним питанням експертного дослідження факсимільних відбитків автентичних та неавтентичних підписів у різні часи присвятили свої роботи М.Є. Бондар, О.В. Воробей, В.Г. Грузкова, З.А. Ковальчук, А.А. Купріянова, В.В. Ліповський, А.М. Лисенко, З.С. Меленевська, І.М. Можар, В.Ф. Орлова, Е.Ф. Сімакова-Єфремян, Т.О. Сукманова, Л.Ф. Солнцева, С.А. Ципенюк та ін.

Мета статті – дослідження доцільності та можливостей почеркознавчої експертизи підписів, нанесених за допомогою кліше (факсиміле).

Виклад основного матеріалу. На практиці експерти переважно відмовляються до-

сліджувати відбитки підписів, нанесені за допомогою кліше. Причини відмови криміналістів від вирішення питання про справжність оригіналу підпису, використаного для виготовлення факсиміле, наводить у своїй статті В.В. Ліповський. До них автор, зокрема, відносить неточність передачі ознак співвідношення рухів по горизонталі та вертикалі, способів початку та закінчення рухів під час виконання елементів, а також складність у визначенні координат рухів, темпу, ритму письма, співвідношення натискових характеристик штрихів, наявності «волосяних» та «рефлекторних» штрихів [1, с. 47].

Таку думку поділяють і фахівці КНДІСЕ МЮ України, якими була здійснена науково-дослідна робота за темою «Особливості почеркознавчого дослідження зображень підписів, нанесених за допомогою факсимільного кліше» [2]. У результаті проведеної роботи науковці дійшли висновку, що для експертів-почеркознавців дослідження таких графічних об'єктів являє особливу складність через те, що під час виготовлення факсимільних кліше відбувається часткова втрата (а іноді і викривлення) почеркової інформації, що наявна в підписі-оригіналі. Тому комплекс діагностичних та ідентифікаційних ознак почерку, який може бути виявлений під час дослідження зображень, нанесених за допомогою факсимільних кліше, тією чи іншою мірою звужується.

Радикально висловлюється із цього питання Е.Ф. Сімакова-Єфремян, яка стверджує, що під час встановлення експертом-доку-

менталістом факту утворення зображення підпису (запису) в документі за допомогою факсиміле-кліше експерт-почеркознавець має повідомити про неможливість вирішення питання щодо виконавця підпису (запису), оскільки відбиток факсиміле-кліше не є почерковим об'єктом [3, с. 189].

Існує також думка про неприпустимість використання відбитка факсимільного кліше в якості посвідчувального знаку певної особи, тож, і недоречність його почеркознавчого дослідження. Так, Т.О. Сукманова в науковій статті зазначає, що відбиток факсимільного кліше ані в юридичному, ані у фізичному відношенні підписом не є, оскільки він не доводить причетності власника підпису до факту складання документа. Саме рукописний підпис, який виконується безпосередньо людиною, особистістю, що володіє індивідуальним комплексом почеркових ознак, втрачає свій сенс як унікальний реквізит документа в тих ситуаціях, коли він відтворюється за допомогою факсимільного кліше. Авторка стверджує, що всі ступені захисту, навіть самі досконалі, можна підробити, вони доступні для відтворення технічними засобами, а письмово-рухові навички особи відтворити неможливо [4, с. 288].

На нашу думку, висновки вченого є досить обґрунтованими, проте відповідно до чинного законодавства використання факсиміле в ряді випадків все ж можливе. Так, згідно з ч. 3 ст. 207 Цивільного кодексу України використання під час вчинення правочинів факсимільного відтворення підпису за допомогою засобів механічного або іншого копіювання, електронно-числового підпису або іншого аналога власноручного підпису допускається у випадках, встановлених законом, іншими актами цивільного законодавства, або за письмовою згодою сторін, в якій мають міститися зразки відповідного аналога їхніх власноручних підписів [5].

Відповідно до п. 2.5. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 24 травня 1995 р. № 88, документ має бути підписаний особисто, а підпис може бути скріплений печаткою. Використання під час оформлення первинних документів факсимільного відтворення підпису допускається в порядку, встановленому законом, іншими актами цивільного законодавства [6].

Крім того, існують нормативні акти, в яких прямо передбачена можливість використання факсимільного підпису. Так, пунктом 2.2. Положення про порядок здійснення операцій із чеками в іноземній валюті на території України, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 29 грудня 2000 р. № 520, чек заповнюється як від руки, так і за допомогою технічних засобів. Використання факсиміле дозволяється під час підписування чеків, що призначені для виплати пенсій (перекази пенсій іноземних держав резидентам України) або в інших випадках, що передбачені законодавством країни-чекодавця [7].

Більше того, ми вважаємо, що на сучасному етапі розвитку науково-технічного про-

гресу, коли обсяг рукописних почеркових об'єктів у документообігу практично зведено до нуля, а використання кліше стало об'єктивною реальністю сьогодення, навіть факсимільний відбиток підпису може бути єдиним «провідником» між дослідником та виконавцем документа. Тому ми вважаємо, що за умови високої якості та інформативності зображення факсимільного відбитку підпису його всебічне експертне дослідження є не лише доцільним, а й необхідним.

Підтвердження цієї позиції знаходимо і в працях В.В. Липовського. Вчений, зокрема, зазначає, що в теперішній час все частіше для виготовлення факсимільних кліше застосовують спосіб лазерного гравірування. Виготовлені в такий спосіб факсиміле забезпечують отримання відбитків, в яких ознаки підписів передаються на документі з великою точністю. «У таких випадках, – стверджує автор, – почеркознавче дослідження відбитків факсиміле з метою встановлення справжності оригіналу підпису певної особи, який використовувався в якості моделі для виготовлення кліше, можливе» [1, с. 48].

Очевидно, що специфіка дослідження таких об'єктів потребує від експерта знань про технології отримання факсимільних зображень, про ознаки, які характеризують морфологічну будову штриха при тому чи іншому способі нанесення графічного об'єкта, про почеркові ознаки, які зберігаються в зображеннях, та ознаки, що піддаються викривленню.

На сьогодні існує багато технологій із виготовлення кліше, але всі їх можна поділити за матеріалом, з якого вони виготовляються. Це, в першу чергу, рідкий і твердий фотополімери, гума і мікропориста фарбонаповнена гума. Ці матеріали розрізняються за роздільною здатністю.

Як стверджують практики, найбільш розповсюдженим способом виготовлення факсиміле є каучуковий або фотополімерний [2, с. 14].

Для фотополімерного способу характерні ознаки високого друку (рельєфність печатних елементів на папері, наявність потовщення барвного шару по краях штрихів), а також деякі специфічні ознаки фотополімерного способу виготовлення печатних форм:

- 1) висока графічна точність відтворення оригіналу;
- 2) велика чіткість печатних елементів;
- 3) рівномірна насиченість барвних штрихів;
- 4) певне розширення барвних штрихів у відбитках (за рахунок деформації друкуємих елементів);
- 5) натиск менший, ніж у відбитках, отриманих з інших форм високого друку;
- 6) більш рівні краї штрихів порівняно з відбитками, отриманими з фотомеханічних форм, на яких краї штрихів і точки дещо протравлені.

Друк із фотополімерних форм здійснюється звичайними типографськими фарбами на папері, придатному для високого друку. Друкуємі елементи таких форм добре сприймають і віддають штемпельну фарбу, що забезпечує оптимальну насиченість відтисків і рівномірний шар фарби в штрихах.

При пошкодженні форми, тривалій її експлуатації чи неякісному виготовленні у відбитках відображаються характерні дефекти:

1) наявність на штрихах світлих (незадрукованих) точок (результат утворення бульбашок повітря при наливі фотополімеризуючого шару);

2) відсутність у відбитку деяких дрібних деталей у результаті пошкодження друкуючих елементів;

3) неповне відображення очка друкуючого елементу (наприклад, у результаті недостатнього тиску відображений лише контур елементу букви, коли краї друкуючого елементу дещо вищі за його середину, тобто мають поверхню кратера). Таке явище в інших формах високого друку не спостерігається;

4) зменшення розміру зображення загальом (у результаті деформації форми з рідкофотополімерної композиції при тривалому зберіганні).

Якщо кліше виготовлено фотоцинкографським способом, то штрихи підпису зазвичай забарвлені рівномірно, краї досить чіткі, може спостерігатися слабкий рельєф, але металеві друкуючі елементи кліше зумовлюють своєрідну мікроструктуру штрихів підпису. Наприклад, у них не спостерігаються борозни, які залишаються знаряддями письма, що виявляється в особливості розподілу барвника: краї штрихів при великому збільшенні виявляються переривчастими, у серединах штрихів спостерігаються пробільні ділянки. За цими ознаками підпис, отриманий за допомогою фотоцинкографського кліше, легко відрізнити від підпису, нанесеного факсиміле з каучуковими друкуючими елементами. Більшість аналогічних ознак спостерігаються і в підписах, виконаних за допомогою вирізаних рельєфних саморобних кліше, але характерна нерівномірність товщини штрихів у всіх елементах підпису, особливо – потовщення у сполучних штрихах, кутааста форма овальних елементів, відсутність тонких штрихів та інших дрібних деталей тощо [8, с. 152–153].

Під час виготовлення кліше способом лазерного гравіювання в штрихах підпису, отриманого таким чином, спостерігаються такі ознаки:

1) графічна складність зображення з якісною проробкою дрібних деталей;

2) барвна речовина в штрихах розподіляється нерівномірно, по краях штрихів спостерігається облямівка більш інтенсивного забарвлення;

3) краї штрихів рівні, кутові елементи чіткі;

4) наявність сторонніх крапкових зафарбованих штрихів (у результаті присутності на пробільних ділянках друкарської форми ділянок невиданого формного матеріалу) [9, с. 426–427].

Таким чином, незважаючи на різноманітність способів виготовлення факсимільних кліше у всіх зображеннях, відтворених за їх допомогою, є певний комплекс ознак, притаманний саме цьому способу нанесення графічного об'єкту, зокрема, що характеризує морфологічну структуру штриха. Більше того, ця сукупність ознак дозволяє відрізнити цей спосіб нанесення графічного об'єкту від ін-

ших – як рукописних (виконаних різними приладами письма), так і нерукописних.

Після встановлення такого способу нанесення графічного об'єкту, як факсиміле, експерти-почеркознавці намагаються вирішити поставлені перед ними питання стосовно підпису-оригіналу, який слугував моделлю для виготовлення відповідного кліше. Проте в деяких випадках експерти зовсім відмовляються від вирішення питання про справжність підпису-оригіналу, якщо встановлено, що цей підпис наданий у вигляді відбитку факсимільного кліше. Отже, виникає сумнів у необхідності вирішення завдань почеркознавчих досліджень після встановлення вказаного способу нанесення графічного об'єкту.

Для того, щоб перевірити правомірність відмови експерта-почеркознавця від вирішення питання про справжність оригіналу підпису, використаного для виготовлення факсиміле, фахівцями КНДІСЕ МІО України був проведений експеримент. Метою експерименту було визначення можливості встановлення автентичності підписів, які слугували оригіналами для виготовлення кліше за їх факсимільними відбитками. При цьому досліджувався масив відбитків кліше, виготовлених як зі справжніх підписів, так і з підписів, нанесених шляхом перемальовування «на просвіт» та вільного наслідування автентичних [10, с. 51–55].

У результаті проведеного дослідження фахівці прийшли до таких висновків:

1) неякісні зображення відбитків факсимільних кліше завжди є непридатними для встановлення справжності (несправжності) підпису-оригіналу, з якого виготовлене факсимільне кліше;

2) у графічних об'єктах, відтворених за допомогою факсимільних кліше (навіть у найбільш якісних зображеннях), почеркові ознаки, які є найбільш важливими під час вирішенні діагностичного (а, отже, й ідентифікаційного) завдання, – темп письма, координація рухів виконавця, характер натиску, зв'язність елементів підпису, які або здебільшого не відтворюються зовсім (як у зображеннях справжніх, так і несправжніх підписів), або відтворюються з втратою суттєвої частини почеркової інформації (як діагностичної, так й ідентифікаційної);

3) з точки зору вирішення завдання почеркознавчого дослідження стосовно автентичності (неавтентичності) підписів-оригіналів, відтворених факсимільними кліше, виготовленими зі справжніх та несправжніх підписів, виконаних із застосуванням технічних прийомів (зокрема, шляхом перемальовування «на просвіт»), диференціювати такі підписи за їх факсиміле практично неможливо.

Для підтвердження наведеного вище співвиконавцями теми був проведений експеримент за участю дев'яти компетентних фахівців із різним стажем роботи в галузі судового почеркознавства. Експертам було запропоновано з двох зображень підписів, нанесених факсимільними кліше, виготовленими зі справжнього підпису та з несправжнього підпису, виконаного шляхом перемальовування «на просвіт», порівнюючи їх між

собою та із зразками підписів осіб, від імені яких значаться підписи-оригінали, встановити, яке факсиміле є зображенням справжнього підпису, а яке – несправжнього. Експерти довго вагалися, але ніхто з них (навіть у ймовірнісній формі) не зміг вирішити запропоноване завдання.

Як потребує методика, під час проведення почеркознавчого дослідження експертом повинні перевірятися всі версії стосовно умов виконання досліджуваного підпису, в тому числі й версія виконання підпису за допомогою технічних прийомів, зокрема шляхом перемальовування «на просвіт», ретельне наслідування підпису іншої особи, установка на охайне, розбірливе нанесення підпису, особливості приладу та матеріалу письма тощо. А для перевірки цих версій експерт повинен враховувати найбільш дрібні деталі, які виявити та оцінити в підписах-оригіналах досить складно. Тому, враховуючи значну втрату такої корисної інформації в зображеннях, відтворених за допомогою фотополімерних кліше, учасниками експерименту було зроблено висновок про неможливість вирішення навіть у ймовірнісній формі завдання про справжність (несправжність) підписів-оригіналів у більшості випадків.

Це стосується таких експертних ситуацій, коли зі зразками підпису особи збігаються загальний вигляд, транскрипція підпису, загальна будова та форма рухів під час виконання елементів, відносна протяжність та взаємне розміщення елементів підпису по вертикалі та горизонталі, натомість прослідкувати такі ознаки, як темп письма, координація рухів, зв'язність, напрямок, послідовність виконання елементів підпису та встановити їх однозначно неможливо. У таких експертних ситуаціях, на думку фахівців КНДІСЕ МЮ України, потрібно давати висновок або у формі «не виявилось можливим», або ж (чому віддається перевага) зовсім відмовлятися від вирішення питання з визнанням зображення непридатним для почеркознавчого дослідження (особливо це стосується підписів із малим обсягом графічного матеріалу та конструктивно простих). По відношенню до зображень підписів, нанесених факсимільними кліше, виготовленими з несправжніх підписів, виконаних із наслідуванням, вирішення експертного завдання тут залежить від цілого ряду причин: способу наслідування («на око» або ж з попереднім тренуванням), обсягу графічної інформації, складності елементів підпису, почеркових можливостей виконавця, який наносить підпис із наслідуванням, тощо. Теоретично можливо припустити, що вирішення експертного завдання щодо несправжності підпису, що слугував моделлю для факсимільного кліше, можливе за наявності суттєвих розбіжностей у цьому підписі зі зразками підпису особи, від імені якої значиться цей підпис. Це – яскраво виражені діагностичні ознаки, інша кривизна дуг, послідовність та напрямок рухів, інші відносна протяжність та розміщення елементів підпису відносно один одного. Проте вказане вище можливе лише за умови виготовлення факсимільного

кліше з підпису, виконаного з неякісним наслідуванням підпису певної особи. До речі, такі випадки поки що в експертній практиці не зустрічалися. Але ж, як було зазначено вище, є й такі ситуації, коли замість підпису певної особи ставиться факсимільне кліше іншої особи, в якому наявна сукупність суттєвих розбіжностей загальних та окремих почеркових ознак зі зразками підпису особи, яка повинна була розписатися в цьому документі. На нашу думку, в таких випадках також можна дати категоричний негативний висновок про тотожність підпису-оригіналу, з якого зроблене факсимільне кліше, з підписами особи, від імені якої значиться даний досліджуваний почерковий об'єкт, але в експертній практиці такі експертні ситуації трапляються вкрай рідко.

Таким чином, за результатами проведеного дослідження, в ході аналізу експертної практики та вивчення науково-методичної літератури, ми дійшли таких висновків:

1) визначення способу нанесення графічного об'єкту (рукописний або нерукописний (за допомогою факсимільного кліше) належить до компетенції фахівця у галузі судово-технічного дослідження документів. Тим не менш, якщо графічний об'єкт (підпис) надається на дослідження безпосередньо експерту-почеркознавцю, він, у першу чергу, повинен встановити, чи є цей об'єкт власне підписом, тобто виконаний рукописним способом, або є зображенням підпису, нанесеним за допомогою технічних засобів (електрофотокопія, факсиміле). Означений етап дослідження може носити комплексний характер і не виключає консультацій із фахівцями в галузі технічної експертизи документів;

2) вирішення почеркознавчих завдань під час проведення почеркознавчих досліджень стосовно підписів, що слугували оригіналами для виготовлення факсимільних кліше, відбитки яких надаються на дослідження, в деяких випадках можливе. Проте під час оцінки виявлених ознак почерку експерт повинен враховувати, що при такому способі нанесення графічного об'єкту ці ознаки відтворюються не в повному обсязі, адже значна частина почеркової інформації втрачається;

3) в ряді експертних ситуацій слід визнавати зображення підписів, нанесених за допомогою кліше, непридатними для дослідження з метою вирішення завдань почеркознавчих досліджень, а саме:

а) при низькій якості зображення;

б) якщо за зображенням неможливо однозначно трактувати ті або інші почеркові ознаки (темп, координацію рухів, зв'язність, напрямок та послідовність виконання елементів підпису, вид поєднання рухів тощо).

4) відмова від вирішення питання про справжність або виконавця підпису, наданого у вигляді факсиміле, можлива й на загальних підставах: при малому обсязі графічного матеріалу в досліджуваному підписі та простоті його будови, а також у випадку недостатньої кількості наявного в розпорядженні експерта порівняльного матеріалу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Липовский В.В. Некоторые вопросы криминалистического исследования подписей / В.В. Липовский // Криминалистика и судебная экспертиза. – Вып. 52. – К., 2004. – С. 45–52.
2. Драпей Н.Г. Особенности почерковедческого исследования изображений подписей, нанесенных за помощью факсимильного клише : звіт про НДР / Н.Г. Драпей, М.Є. Бондар, Т.О. Сукманова – К. : КНДІСЕ, 2006. – 35 с.
3. Сімакова-Єфремян Е.Б. Научно-методические проблемы комплексных судебно-экспертных исследований / Е.Б. Сімакова-Єфремян // Теория та практика судової експертизи та криміналістики. – Х., 2009. – Вып.9. – С. 185–195.
4. Сукманова Т.О. Про недопустимість використання відбитків факсимільних клише як посвідчу вального знаку певної особи / Т.О. Сукманова // Современное состояние, проблемы и перспективы развития судебной экспертологии : материалы междунар. науч.-практ. конф. – Симферополь : Крымский НИИСЭ, 2007. – С. 287–291.
5. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page4>.
6. Наказ Міністерства фінансів України від 24 травня 1995 р. № 88 «Про затвердження Положення про доку-

ментальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG704.html.

7. Постанова Правління Національного банку України від 29 грудня 2000 р. № 520 «Про затвердження Положення про порядок здійснення операцій з чеками в іноземній валюті на території України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG5343.html.

8. Воробей О.В. Техніко-криміналістичне дослідження документів : [навч.-метод. посіб.] / О.В. Воробей, І.М. Мельников, О.Г. Волошин. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 304 с.

9. Шашкин С.Б. Основы судебно-технической экспертизы документов, выполненных с использованием средств полиграфической и оргтехники (теоретический, методологический и прикладной аспекты) / С.Б. Шашкин // Теория и практика судебной экспертизы / Под ред. А.В. Пахомова. – СПб. : Питер, 2003. – С. 325–592.

10. Бондарь М.Е. Возможности решения почерковедческих задач в отношении подписей, представленных в виде оттисков факсимильных клише / М.Е. Бондарь, Н.Г. Драпей, Т.А. Сукманова // Криминалистика и судебная экспертиза. – К., 2008. – Вып. 54. – С. 48–56.

УДК 343.122

**ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПРАВА ПОТЕРПІЛОГО
ЯК ОСНОВА ЙОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ**

Демура М.І., к. ю. н.,
асистент кафедри кримінального процесу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена аналізу процесуальних прав потерпілого, особливостей їх нормативної регламентації та практики застосування.

Ключові слова: потерпілий, процесуальні права, статус, становище, заходи забезпечення, докази, показання.

Статья посвящена анализу процессуальных прав потерпевшего, особенностей их нормативной регламентации и практики применения.

Ключевые слова: потерпевший, процессуальные права, статус, положение, меры обеспечения, доказательств, показания.

Demura M.I. PROCEDURAL RIGHTS OF THE VICTIM AS THE BASIS OF PROCEDURAL STATUS

The article analyzes the procedural rights of the victim, the characteristics of regulation and regulatory practices application.

Key words: victim, procedural rights, status, position, measures security, evidence, testimony.

Постановка проблеми. Під час вивчення наукової юридичної літератури було встановлено, що загальноприйнятим є підхід, відповідно до якого під час дослідження участі конкретного суб'єкта в правових відносинах розглядається питання його правового статусу.

Не ставлячи перед собою завдання вирішити суперечки, які стосуються елементів правового статусу особи, слід зазначити, що майже всі науковці виділяють обов'язкову триаду структурних складових правового статусу особи – її права, обов'язки та відповідальність.

Разом із визначенням правового статусу особи вважаємо за необхідне звернути увагу і на інше поняття – «правове становище особи». У науці його розглядають як узагаль-

нюючу категорію, що розкриває всі елементи закріпленого в праві статусу особи, які знаходяться між собою у взаємозв'язку, а в соціальному плані зумовлені тим положенням, яке особа займає в системі суспільних відносин [1, с. 25–26].

Мета – аналіз процесуальних прав потерпілого, особливостей їх нормативної регламентації та практики застосування.

Виклад основного матеріалу. У доктрині кримінального процесу можливе використання як поняття «процесуальний статус», так і поняття «процесуальне становище особи», оскільки вони несуть різне смислове навантаження. Якщо процесуальний статус охоплює систему прав і обов'язків особи в цілому, то процесуальне становище демонструє систему прав і обов'язків особи залежно від конкретної